

Håkan Jönson (red.)

Perspektiv på utsatthet och problem under åldrandet

Kapitel: Introduktion, s 2-14

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183.c489>

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovs personer måste anges.

ISBN: 978-91-7895-547-3

ISBN (elektroniskt): 978-91-7895-548-0

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183>

© Författarna och Social Work Press, 2022

Redaktör: Håkan Jönson

Adress: Social Work Press, Allhelgona kyrkogata 8, Box 23, 221 00 Lund

1. Introduktion

HÅKAN JÖNSON

Den här antologins tema är som titeln anger utsatthet och problem under åldrandet. I bokens olika kapitel presenteras temat ur en rad olika perspektiv.

Boken utgör en kompanjon till antologin *Perspektiv på ålderism* (Jönson 2021) och har tillkommit som ett initiativ inom det *Nationella nätverket för socialvetenskaplig äldreforskning*.¹

Åldrandets problem och utmaningar

Vad som menas med åldrande är omdiskuterat. Det finns kronologiska såväl som funktionella definitioner. Börjar vi åldras när vi föds eller rent av vid den första celledningen efter befruktningen? Är det nedgång i förmågor kring 50-årsåldern som markerar starten på åldrandet, utifrån biologiska teorier om hur evolutionen värderar mänsklig överlevnad (se exempelvis Rattan 2000)? Eller avser åldrandet den tid och de processer som sker under senare delen av livet, bland de personer som benämns "de äldre"? Begrepp som äldre och åldrande har olika betydelser och inplaceringen i olika kontexter har som synes också betydelse. De flesta skulle inte använda uttrycket åldrande för att beskriva nedgången av fysisk prestationsförmåga hos 30-åringen, men just sådana beskrivningar förekommer faktiskt inom idrottsliga sammanhang. Som Harnett och Højgaard-Bøytler visar i sitt kapitel i den här boken förekommer en liknande förskjutning när det gäller begreppet "äldre missbrukare".

I den här boken avser åldrandet i huvudsak den tid och de processer som människor är med om under senare delen av livet. Här finns det en mängd möjliga problem och utmaningar. Missbruk är ett problem

¹ Nätverket finansieras av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte 2015-01481). Ett tack riktas till de två anonyma bedömare som granskat bokens kapitel samt till Lisa Wallander som genomfört en extra granskning av beräkningar och presentationer i ett av kapitlen.

som vanligen tas upp i böcker om socialt arbete med äldre. Ensamhet, psykisk ohälsa, demens, våld i nära relationer och olika funktionsnedsättningar tas vanligen också upp.

När det gäller utmaningar finns det så klart en mycket stor mängd förhållanden att nämna. I den bok som jag själv och Tove Harnett (Jönson & Harnett 2015) skrivit kommenterar vi bland annat migration, sexualitet, könsidentitet och sorg, det vill säga förhållanden som inte alls behöver innebära något särskilt, men där det finns aspekter som kan bli problematiska för människor. Språkfrågor kan exempelvis utgöra en utmaning i kontakter med myndigheter och hjälpgivare för den som invandrat sent till Sverige, och vissa personer som lärt sig svenska som vuxna förlorar sitt senast inlärd språk om de utvecklar demens (Heikkilä, Sarvimäki & Ekman 2007).

För problem och utmaningar är det möjligt att resonera både om enskilda individers och grupper situation och om samhällets förståelse och konstruktion av problembilder. Frågan om problembilder ska jag återkomma till nedan i en kritisk reflektion över bokens tema.

Utsatthet och utanförskap

Internationellt, liksom i Sverige, har forskare använt begreppet social exkludering (*social exclusion*) för att beskriva äldres utsatthet och utanförskap (Scharf, Phillipson & Kingston 2001; Scharf, Phillipson & Smith 2005; Walsh et al. 2021). Social exkludering kan drabba många grupper och handlar som namnet anger om en typ av position, där människor berövas möjligheter att utvecklas eller leva med den välfärd och trygghet som gäller för andra. I en översiktsartikel använder Walsh, Scharf och Keating (2017) följande definition för äldres del:

Social exclusion of older persons is a complex process that involves the lack or denial of resources, rights, goods and services as people age, and the inability to participate in the normal relationships and activities, available to the majority of people across the varied and multiple domains of society. It affects both the quality of life of older individuals and the equity and cohesion of an ageing society as a whole.

Scharf och Walsh m.fl. har bland annat undersökt äldres situation i bostadsområden som har förändrats till just utsatta områden, som

många äldre önskar flytta ifrån men där resurser och alternativ saknas. I den här antologin berörs äldres boende i utsatta områden i det kapitel som författats av Marianne Granbom och Afsaneh Taei.

Fattigdom är en annan form av utsatthet där personer som av olika skäl inte tagit del i ett långt yrkesliv drabbas genom små eller inga pensionsinkomster. Personer som varit hemma långa perioder med barn, vilket vanligen är kvinnor, utgör en kategori som riskerar att få leva med små inkomster, liksom personer som invandrat sent och personer som inte kunnat arbeta på grund av sociala problem eller funktionsnedsättningar. I den antologi som Walsh (et al., 2021) och hans kollegor sammanställt finns en mängd problemområden av olika slag, där exkludering är ett relevant tema: minskade sociala relationer som leder till ensamhet och isolering, bristande tillgänglighet till service och hemlöshet.

Här finns det också en koppling till ett centralt begreppspar inom det sociala livsloppsperspektivet: *cumulative advantages* och *cumulative disadvantages* – CAD (Dannefer 2003). Vad begreppspar belyser är hur svårigheter och risker som kan förknippas med livsloppets tidigare faser tenderar att adderas till en ökad ojämlikhet under ålderdomen. Ett extremfall återfinns bland de personer som åldras med omfattande missbruksproblem som ger en kraftigt försämrad hälsa. Det rör sig, som Harnett och Højgaard-Bøytler beskriver i sitt kapitel, om äldre som samhället betraktar som oförmögna till förändring och där insatserna syftar till att ge trygghet och omsorg.

På en aggregerad nivå är det tydligt att lågutbildade personer inte bara har en sämre ekonomi än högutbildade under ålderdomen. De har också sämre hälsa, och som framgår i det kapitel i antologin som är författat av Tobias Olsson och Dino Viscovi upplever de ett större digitalt utanförskap. Klasstillhörighet har betydelse för hur ålderdomen gestaltas sig.

Också ålderism kan diskuteras i termer av den typ av social exkludering som Scharf och hans kollegor talar om (Scharf et al. 2001; Walsh et al. 2017). Det kan exempelvis handla om en uteslutning från hjälpsystem som ger äldre sämre möjlighet till delaktighet i samhället jämfört med yngre (Jönson & Norberg 2021). Ålderismtemat är aktuellt i flera av den här bokens kapitel. Ålderism kan också yttra sig som en nedvärdering med problemkopplingar som bidrar till känslor av utanförskap och en minskad livskvalitet för äldre (Jönson 2021a).

En kritisk reflektion över bokens tema

Varför uppmärksamma utsatthet, utanförskap och problem under åldrandet? Här vill jag direkt kommentera en spänning som en bok av det här slaget måste förhålla sig till och som anknyter till allmänna föreställningar om äldre och åldrande som problem. Nedan ska spänningen diskuteras utifrån de tre begreppen *ableism*, *compassionate ageism* och *scapegoat ageism*. Ableism avser en tendens att värdera människor och kategorier utifrån funktionsförmåga (Wolbring 2008). Compassionate ageism kan översättas som 'medlidsam ålderism' och handlar om en ömkande nedvärdering av äldre – ofta sympatiserande men ändå ett förminskande av en kategori det är synd om. Scapegoat ageism, som jag översätter till 'syndabocksålderism', avser ett skuld-beläggande av äldre – de ses som ett problem för samhället och andra (Binstock 1983; Binstock 2010).

Åldrandets problembilder

I inledningskapitlet till en antologi på temat social exkludering presenterar Walsh med kollegor (Walsh et al. 2021) ett analytiskt ramverk för analysen av "old-age social exclusion", baserat på de sex dimensionerna material and financial resources, social relations, socio-cultural aspects, neighborhood and community, civic participation och services, amenities and mobility. Den här typen av samlande beskrivningar av äldres utsatthet kan ge en viktig förståelse av ett fenomen, men kan oavsiktligt också bidra till att förmedla bilder av äldre som annorlunda, utsatta och ömkansvärda. Här rör vi oss med komplexa tolkningar som jag ska beskriva närmare nedan.

Ålderdom som sjukdom eller som lyckat åldrande?

Åldrandet har i många sammanhang kommit att beskrivas i termer av problem, utifrån föreställningar om att ålderdomen är förknippad med förlust av funktioner, sjukdomar, funktionsnedsättningar och beroende. Ålderdom lika med sjukdom.

Den problembilden har forskare inom området försökt bekämpa genom att uppvärdera äldre och åldrande och det kanske tydligaste exemplet utgör den teori om lyckat åldrande (*successful ageing*) som fått genomslag under de senaste årtiondena (Rowe & Kahn 1987; Rowe & Kahn 1997). Teorin introducerar en uppdelning där det "normala" åldrandet avskiljs från åldrande med sjukdomar och funktionsnedsättningar. Normalt åldrande delas i sin tur upp i vanligt och lyckat, där lyckat åldrande utmärks av frånvaro av sjukdomar och funktionsnedsättningar, hög funktionsförmåga och involvering i olika typer av aktiviteter.

Teorin om det lyckade åldrandet har i sin tur blivit hårt kritiserad för att skapa en slags uppdelning av människor som lyckade och misslyckade, där personer som har funktionsnedsättningar per definition inte kan ha ett lyckat åldrande (Holstein & Minkler 2003). De forskare som introducerade den kontroversiella teorin om lyckat åldrande gjorde detta i opposition till vad man uppfattade som ett huvudsakligt fokus på förluster och minskning av funktionsförmågor inom äldreforskningen, men teorin uttrycker en typ av ableism (dvs. en värdering och nedvärdering utifrån funktionsförmåga).

Är det synd om äldre eller synd om samhället?

En andra problemassociation utgörs av sympatiska beskrivningar av äldres utsatthet, som syftar till att väcka upprördhet och visa på vad som behöver förändras. Den typen av eländesbild har sin parallell i massmediala beskrivningar av äldre som offer för vanvård, brott, ensamhet, fattigdom, isolering och andra typer av svårigheter. Dessa problembeskrivningar kan ligga till grund för förbättringsinsatser – problem som uppmärksammas kan åtgärdas. Samtidigt kan deras breda förekomst ses som ett problem i sig, vilket bland annat Lars Tornstam (1992) uppmärksammade. Tornstam tog fasta på det han såg som 1970-talets eländesbeskrivningar och visade att människor i allmänhet – och särskilt gällde detta för välutbildade personer – hade överdrivna föreställningar om äldres problem. Tornstams slutsats var att åldrandet är känslomässigt svårt att hantera inom vår kultur och människor samlar på kunskap som bekräftar en känsla av att det är synd om äldre. Detta skapar ett välvilligt nedlåtande, vilket utgör en typ av ålderism. Oavsett om Tornstams analys är riktig eller inte så är

det välvilliga nedlåtandet något som äldre ofta avrapporterar i undersökningar om bemötande och attityder utifrån ålder (Bratt et al. 2018). Inom äldreforskningen har detta ibland benämnts som "compassionate ageism" (Binstock 2010). Som svar på eländesbeskrivningarna har forskare, aktivister och äldre själva visat hur äldre bidrar och agerar som resurser i samhället. Inom parentes sagt var Tornstam (1992; 2005) kritisk även till den bilden av äldre, eftersom han menade att äldres status blev en fråga om funktionsförmåga, "ableism" med andra ord. Hans kritik var alltså lik den som förts i förhållande till teorin om det lyckade åldrandet.

En tredje version av problemspänningen handlar om återkommande beskrivningar av äldre som ett hot mot samhällsutvecklingen, samhällsekonomin, arbetslivet etc. De äldre blir allt fler, kostnaderna ökar, hur ska samhället klara detta? Internationellt har det benämnts "alarmist demography" och "apocalyptic demography" (Katz 1992; Robertson 1997). I Sverige har uttryck som "äldrebomben" och "äldrechocken" förekommit (Jönson & Harnett 2015). Äldres pensioner kostar, deras omsorg kostar, deras sjukvård kostar och dessutom blockerar de sjuksängar när de kunde ha skrivits ut. Deras ovilja och oförmåga att ta till sig ny teknik bromsar samhällets framsteg. Och så vidare. Den här typen av problembild kan resultera i en mer direkt form av ålderism som internationellt benämnts scapegoat ageism, där äldre får skulden för olika typer av brister i samhället.

Som framgått är alltså kopplingen mellan äldre och problem både uppladdad och mångbottnad.

Covid-19-pandemin som exempel

Den covid-19-pandemi som drabbade Sverige och världen under 2020, och som fortfarande är aktuell när detta skrivs, kan tas som illustration av hur problembilderna spelas ut i policy och debatt. Äldre som levtt ett aktivt liv i "tredje åldern" fick beskedet att de tillhörde en riskgrupp och borde isolera sig för att undvika att smittas. Äldre blev en riskgrupp som skulle skyddas, men med detta följde också maktförskjutningar mellan generationerna där vuxna barn kunde läxa upp sina föräldrar om de "smitit ut" för att handla (Andersson, Ekstam & Nilsson 2021). Detta kan ses som ett exempel på hur omsorg och

omtanke tangerade den typ av ömkande ålderism som internationellt benämnts compassionate ageing.

Exempel på syndabocksålderism förekom i frustrerade kommentarer över nedstängningar av samhället, som framför allt uppfattades drabba unga personer. Ett exempel som jag själv kommenterat utgör författaren Jonas Gardells resonemang om att samhället borde räkna förlorade livsår i värderingen av olika insatser mot smittspridningen (Jönson 2021b). Insatser som var tänkta att rädda livet på sköra människor i hög ålder skulle enligt Gardell ändå bara rädda en kort tid för dessa personer, vilket kunde jämföras med den framtid som eventuellt förstördes för generationer av unga. Budskapet här blev alltså en slags blandning av ableism och syndabocksålderism i bemärkelsen att de sköra åldringarna framstod som en problempopulation. Utan dem att ta hänsyn till hade säkert skolor, universitet och en hel del arbetsplatser kunnat fungera som vanligt.

Rekommendationerna om att personer över 70 år skulle hålla sig isolerade förstärkte den problembild som många kämpat för att befria åldrandet ifrån, men detta kan delvis ses som en ofrånkomlig baksida av något som på sakliga grunder uppfattades som nödvändigt. Att inte informera och ge rekommendationer till riskgrupper vore ju cyniskt och kunde i sig ses som ett uttryck för att personer i dessa grupper hade ett lägre värde. Två former av ålderism stod emot varandra.

Vad exemplet visar är att beskrivningar av problem som är koppade till åldrandet bär på spänningar som måste diskuteras i arbeten som har fokus på utsatthet och problem under åldrandet, och framför allt måste risken att problembilderna förstärks kommenteras.

Att kunna ha flera tankar i huvudet samtidigt

Under senare år har mycket uppmärksamhet ägnats åt beskrivningar och presentationer av olika kategorier, det vill säga åt precis den typ av resonemang om kulturella föreställningar och konstruktioner av äldre och åldrande som jag beskrivit ovan. Här är det samtidigt viktigt att inte tappa bort sig i föreställningar om att olika kategoriers utsatthet och problem skulle försvinna om problembilderna saknades. I boken utgör flera kapitel illustration till spänningen i just den här frågan. I sitt kapitel om digitalt utanförskap undersöker Dino Viscovi

och Tobias Olsson hur hög ålder och utbildning med mera associeras med mindre tillgång och användning av digitala verktyg som smarttelefoner och surfplattor. Naturligtvis är det möjligt att betrakta undersökningar av digitalt utanförskap som ännu ett exempel på hur äldre framställs som en drabbad offerkategori. Men kapitlet ger viktig information om en typ av exkludering som baseras på ålder, en typ av strukturell åldersdiskriminering som också pensionärsorganisationerna protesterat mot.² Risken för att bidra till problembilder får inte resultera i en obenägenhet att uppmärksamma problem som drabbar äldre, men uppmärksammandet av problem måste introduceras med en kritisk reflektion.

Jämte vikten av att uppmärksamma åldrandets problem och vaktsamheten inför problembilderna, finns det en tredje tanke att ha i huvudet, nämligen att boken kommer ut på förlaget *Social Work Press*. Det sociala arbetet ägnar sig åt sociala problem, dessas definitioner, uppkomst, orsaker och lösningar; villkor och levnadsförhållanden för utsatta grupper och individer och samhällets interventioner för individers och grupper levnadsförhållanden.

Väldigt mycket av det som *inte* är utmaningar och problem har det sociala arbetet därför inte att göra med. Att bokens kapitel uppmärksammar utsatthet, utanförskap och problem betyder inte att de som författat de olika kapitlen tänker att åldrandet generellt sett är en problemperiod.

Antologins kapitel

Eftersom boken bygger på en utlysning där forskare uppmanats att komma in med förslag på kapitel, finns det ingen ambition om att ge någon heltäckande belysning av utsatthet och problem under åldrandet, av det slag som exempelvis förekommer i grundböcker. Här nedan introduceras bokens kapitel kort.

Vad innebär det att åldras i ett socialt utsatt område? I bokens andra kapitel diskuterar *Marianne Granbom* och *Afsaneh Taei* erfarenheter och uppfattningar bland äldre med fokus på hur kriminalitet och sociala störningar uppträder som vardagsproblem. Vad kapitlet visar

² <https://www.senioren.se/nyheter/ovarsam-digitalisering-stanger-manniskor-ute/>

är en vardag som påverkas av brottslighet och störningar, men där äldre också agerar för att minska problem och för att motverka omgivningens negativa syn på ett område där de trots allt trivs bra. Det finns alltså anledning att nyansera ensidiga beskrivningar av äldre som en isolerad offerkategori som önskar flytta ifrån områden som stämplat som socialt utsatta.

Finns det en ålder då samhället bör ge upp ambitionen att ge behandling och i stället sträva efter att skapa ett värdigt liv? I bokens tredje kapitel beskriver *Tove Harnett* och *Jeanne Højgaard-Bøytler* missbruk som ett problem som påverkar enskilda individers liv, men som också har blivit en stor fråga för verksamheter som ger behandling eller äldreomsorg. Harnett och Højgaard-Bøytler diskuterar en särskild form av insats – särskilda boenden för äldre med omfattande missbruk och komplexa problem samt de utmaningar sådana verksamheter står inför.

Trots att äldre är den ålderskategori där självmord är mest förekommande har ganska lite uppmärksamhet ägnats åt problemet. Hur kan det komma sig? I bokens fjärde kapitel identifierar *Cristina Joy Torgé* och *Rosita Nyman* kulturella "scripts" som bidrar till att framställa äldres självmord som naturliga och rationella. Vad författarna visar är hur förståelsen för lidande, närhet till döden i hög ålder och äldres rätt att fatta autonoma beslut riskerar att övergå i rättfärdiganden av självmord och ett osynliggörande av ensamhet och psykisk ohälsa, som också för äldres del kan ligga bakom en önskan att avsluta sitt liv.

"Jag har ett helt arbetsliv bakom mig och är inte dum i huvudet, men jag kämpar med frustration och nära till gråten-känsla med allt klickande." Citatet kommer från en insändare som *Tobias Olsson* och *Dino Viscovi* tar till utgångspunkt i sitt kapitel om äldres digitala utanförskap. Sverige blir allt mer digitaliserat, men Olssons och Viscovis undersökning visar att en inte obetydlig del av de äldre saknar resurser att koppla upp sig i tillräcklig omfattning. Dessa personer har snarast blivit "frånkopplade" i ett samhälle där inkludering kräver tillgång till digitala verktyg och kunskap.

Bokens sjätte kapitel bygger på ett etnografiskt fältarbete som *Jon Dag Rasmussen* genomfört på en "avlastningsavdelning" för personer i 50–60-årsåldern som ska återetablera sig i samhället efter att ha fått sjukhusvård. Personernas situation är ofta komplex med hemlöshet, missbruk och psykisk ohälsa. På avdelningen, som ligger i Köpenhamn,

vistas de boende ibland någon månad men årslånga vistelser förekommer. Rasmussen intresserar sig för det tillstånd av tillfällighet, transition och osäkerhet som präglar de boendes situation, en situation som han analyserar på djupet med hjälp av antropologen Victor Turners teori om liminalitet.

Även om genomgångar visar att ensamhet faktiskt är vanligare bland tonåringar än bland äldre, så finns det ett allvarligt lidande bland många som åldras med ofrivillig ensamhet och social isolering. I bokens sjunde kapitel tar *Yvonne Johansson* ett forskningsprojekt som bedrivits ihop med Vård- och omsorgsförvaltningen i Helsingborg till utgångspunkt för en diskussion om hur verksamheter försöker minska äldres ensamhet. Här uppmärksammar Johansson också den paradox som ligger i att de äldre som flyttat in på äldreboenden är de som i störst omfattning uppger att de besväras av ensamheten. Att iscensätta samvaro och gemenskap är inte enkelt.

Få saker skrämmer människor så mycket som att förlora minne och identitet. Detta är dock en realitet för många som lever med demens. I bokens åttonde kapitel undersöker *Glenn Möllergren* de levnadsberättelser som numera används inom äldreomsorgen för att kunna stödja individer och ge en god personcentrerad omsorg. I sin genomgång visar Möllergren att det finns en stor variation i utformningen av äldreomsorgens levnadsberättelsedokument. Intervjuer visar också att omsorgspersonal ser begränsningar med levnadsberättelserna. De saknar ofta information om svåra händelser som haft betydelse och det är svårt att veta vilka delar av identiteten som ska skyddas mot förändring, när individen själv ger uttryck för att vilja annat än det berättelsen anger.

Är familjelöshet på äldre dar ett problem? Den frågan utreder *Torbjörn Bildtgård* och *Peter Öberg* i bokens nionde kapitel. I dag saknar 7,5 procent av svenskar 75+ både partner och barn, men den siffran förväntas öka i framtiden på grund av förändringar i levnads-mönster. Förändringen markerar en större möjlighet för människor att göra val som inte är så starkt bundna till traditionella normer om familjebildning – genom att skilja sig exempelvis – men medför samtidigt en sårbarhet. Avsaknaden av nära familj innebär ett minskat socialt stöd med större svårigheter att möta olika påfrestningar. Bildtgård och Öberg relaterar dessa svårigheter till en pågående trend där det starka samhällets reträtt ställer större krav på familjen att stötta äldre familjemedlemmar.

I bokens tionde kapitel diskuterar *Åsa Alftberg* just den typ av "refamilisering" som aktualiseras av det starka samhällets reträtt. Alftberg detaljstuderar en handbok till anhörigvårdare som getts ut av *Svenskt Demenscentrum*. Det Alftberg visar är att handboken, som syftar till att ge anhöriga stöd och verktyg för egen återhämtning, samtidigt bidrar till konstruktionen av en "god anhörig" som en person som utöver sina insatser för andra även ser om sin egen hälsa. Med hänvisning till Foucaults beskrivning av "governmentality" kan detta ses som en form av styrning, där refamiliseringsprocessen går hand i hand med en responsabiliseringsprocess.

"De äldre förtjänar bästa möjliga bemötande och omsorg, därför skall inte jag jobba inom det området." Så uttrycker sig en av studenterna vid socionomutbildningen vars uppfattningar gestaltas i Finnur Magnússons kapitel om studenters intresse för äldreområdet. Magnússons undersökning visar att en majoritet av de tillfrågade studenterna uppvisade ett svagt intresse för äldrefrågor, och det förekom tydligt ålderistiska uppfattningar. Samtidigt förekom många nyanserade svar som tog avstamp just i frågor om diskriminering och vikten av att det sociala arbetet motverkar denna.

Kvalitetsgranskningen

Boken utgör en kvalitetsgranskad vetenskaplig antologi, och i process och upplägg påminner den om ett temanummer till en vetenskaplig tidskrift.

Under 2021 annonserades möjligheten att skicka in abstracts för att delta i antologin, med utgångspunkt i bokens tema. Totalt 18 abstracts inkom, av dessa valdes 13 ut och författarna bjöds in att skriva fullständiga kapitel. De inkomna kapitlen har granskats av två oberoende anonyma bedömare. Utifrån bedömarnas rekommendationer och redaktörens egen läsning bjöds författarna till tio av kapitlen in att revidera sina kapitel. Redaktören gjorde därefter en andra läsning och bedömning av kapitlens kvalitet och lämnade ytterligare synpunkter. I slutändan har tio kapitel accepterats för publicering.

Referenser

- Andersson, J., Ekstam, L. & Nilsson, G. (2021). Mina barn tycker att jag ska vara försiktig. I H. Jönson *Perspektiv på ålderism*. Social Work Press, 129–150.
- Binstock, R. H. (1983). The aged as scapegoat: The Donald P. Kent memorial lecture. *Gerontologist*, 23(2), 136–143. <https://doi.org/10.1093/geront/23.2.136>
- Binstock, R. H. (2010). From compassionate ageism to intergenerational conflict? *The Gerontologist*, 50(5), 574–585. <https://doi.org/10.1093/geront/gnq056>
- Bratt, C., Abrams, D., Swift, H. J., Vauclair, C. M. & Marques, S. (2018). Perceived age discrimination across age in Europe: From an ageing society to a society for all ages. *Developmental Psychology*, 54(1), 167–180. <https://doi.org/10.1037/dev0000398>
- Dannefer, D. (2003). Cumulative advantage/disadvantage and the life course: Cross-fertilizing age and social science theory. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58(6), 327–337. <https://doi.org/10.1093/geronb/58.6.S327>
- Heikkilä, K., Sarvimäki, A. & Ekman, S. L. (2007). Culturally congruent care for older people: Finnish care in Sweden. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 21(3), 354–361. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2007.00480.x>
- Holstein, M. B. & Minkler, M. (2003). Self, society, and the "new gerontology". *The Gerontologist*, 43(6), 787–796. <https://doi.org/10.1093/geront/43.6.787>
- Jönson, H. (red.). (2021a). *Perspektiv på ålderism*. Lund: Social Work Press.
- Jönson, H. (2021b). De som ändå snart skulle dö. *Äldre i Centrum*, 2/2021, 70–74.
- Jönson, H. & Harnett, T. (2015). *Socialt arbete med äldre*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Jönson, H., & Jönsson, A. (2015). Baby boomers as future care users—An analysis of expectations in print media. *Journal of aging studies*, 34, 82–91. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2015.05.001>

- Jönson, H. & Norberg, P. (2021). Being an older person or a person with a disability: Are supportive policies ageist? *Disability & Society*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/09687599.2021.1930518>
- Katz, S. (1992). Alarmist demography: Power, knowledge, and the elderly population. *Journal of Aging Studies*, 6(3), 203–225. [https://doi.org/10.1016/0890-4065\(92\)90001-M](https://doi.org/10.1016/0890-4065(92)90001-M)
- Rattan, S. I. (2000). Biogerontology: The next step. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 908(1), 282–290. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2000.tb06655.x>
- Robertson, A. (1997). Beyond apocalyptic demography: Towards a moral economy of interdependence. *Ageing & Society*, 17(4), 425–446. <https://doi.org/10.1017/S0144686X97006521>
- Rowe, J. W. & Kahn, R. L. (1997). Successful aging. *The Gerontologist*, 37(4), 433–440. <https://doi.org/10.1093/geront/37.4.433>
- Scharf, T., Phillipson, C., Kingston, P. & Smith, A. (2001). Social exclusion and older people: Exploring the connections. *Education and Ageing*, 16(3), 303–320.
- Scharf, T., Phillipson, C. & Smith, A. (2005). Social exclusion of older people in deprived urban communities of England. *European Journal of Ageing*, 2(2), 76–87. <https://doi.org/10.1007/s10433-005-0025-6>
- Tornstam, L. (1992). The quo vadis of gerontology: On the scientific paradigm of gerontology. *The Gerontologist*, 32(3), 318–326. <https://doi.org/10.1093/geront/32.3.318>
- Tornstam, L. (2005). *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Walsh, K., Scharf, T. & Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: A scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing*, 14(1), 81–98. <https://doi.org/10.1007/s10433-016-0398-8>
- Walsh, K., Scharf, T., Van Regenmortel, S. & Wanka, A. (2021). *Social exclusion in later life: Interdisciplinary and policy perspectives*. Springer Nature. 10.1007/978-3-030-51406-8
- Wolbring, G. (2008). The politics of ableism. *Development*, 51(2), 252–258. <https://doi.org/10.1057/dev.2008.17>